

Politická etika

Cyril Svoboda

Cyril.svoboda@seznam.cz

Lidská svoboda

Trojí pojetí osobní svobody

1. Snaha zbavit **se pout** – pubertální emancipace
2. Možnost volby – být stále **“in”**
3. Svoboda jako **hra** neomezuje prostor pro rozhodování – dává mu smysl

Čím se necháváme vést

- **Mrav** – míra konformity - co se dělá a nedělá
- **Morálka** – meze mravu – *nepřidáš se k většině, páchá-li nepravosti – nebát se ničeho, kromě hanby* – Desatero – povinnosti v singuláru bez uvedení sankce,
- **Etika** nejen jednání dovolené, ale hledání nejlepšího – *ať je vaše spravedlnost vyšší než je zákoníků*

Rozhodování

Každé rozhodnutí má tři fáze:

- Do budoucna, když se člověk něčemu chystá (úmysl)
- K přítomnému okamžiku, když právě jedná ve vztahu (taktika)
- Když zpětně hodnotí, co se stalo (soud)

Metafyzická odpovědnost za všechna rozhodnutí

Člověk nikdy není zbaven rozhodovat mezi **dobrem a zlem**.

Člověk hledá nejen dobré, ale lepší, nakonec **nejlepší**

Zneužití pravidel

- Jen k získání a udržování **nespravedlivé moci**
- Jen k **nespravedlivému získání** majetku a **ochraně** takto nabytého majetku

Cesta do bezpráví

1. **Vytvoření** nějšího a vnitřního **nepřítele** – vyvolání dojmu ohrožení společnosti
2. Definice **dělicí linie ve společnosti** (černo-bílé vidění reality) jako **kriterium mravní – kdo je na “správné” straně.**
3. Útok na **svobodu slova** (moderní metody – hypotéka novináře má svou cenu)
4. Útok na **vlastnictví** (využití přirozené závisti)

Čtyři pojmy viny podle Karla Jasperse

- Politická
- Kriminální (judiciální)
- Morální
- Metafyzická

Problém viny

- Jde o **vnitřní záležitost** člověka. Nikdo není osvobozen o rozhodnutí mezi dobrem a zlem
- Kdo mluví jen o vinách těch druhých, ještě nedospěl, nestal se člověkem, protože o svých vinách **vůbec neví** (to je zlé) nebo si je **nechce přiznat** (to je ještě horší).
- Člověk není hotový jednou pro vždy daný v proměnlivostech života, ale někdo, kdo se děje, kdo se stává.
- Existencí se člověk **stává (vítězí)** v mezních situacích, a právě v těch také **troskotá (prohrává)**.

Vina kriminální (judiciální)

- Za zločiny - prokazatelné činy -, kterými byl porušen zákon, náleží soud, který vysloví vinu a trest.
- Soud aplikuje zákon.

Vina politická

- Spočívá v činech **představitelů státu a v příslušnosti** k určitému státu.
- Všichni občané nesou odpovědnost za to, jakou mají vládu.
- Příčina je slepá a nutná, vina je vidoucí a svobodná
- Politická vina není vždy vinou kriminální, morální.
- O politické odpovědnosti rozhoduje vítěz.

Kořeny politické viny

- Každý je součástí jistého prostředí, tradice, kulturního světa
- Patří do jistého myšlenkového prostředí
- Navazuje na život a dílo svých předků

Jde o solidaritu s ostatními uzavřeného okruhu světa.

Kolektivní charakter politické viny

- Mají být všichni Němci odpovědní za zločiny, které Němci spáchali na Němcích
- ANO – pokud Němci strpěli vznik nacistického režimu
- NE - pokud se s ním neztotožnili, nebo mu dokonce kladli odpor.
- Vztah k systému není možné nahradit vztahem k jedinci (vůdci). Vůdce nenahrazuje svědomí

Morální vina

- Každý zločin **páchá určitý jedinec**, a je tedy morálně odpovědný za všechno své činy, i politické, i vojenské . Nikdy neplatí „rozkaz je rozkaz“

Hranice morální viny

- Úzká skupina jedinců (ÚV KSČ, vedení NSDAP....) stojí **mimo morální vinu, pokud** ji sami **nepocítují**. Za tohoto předpokladu nejsou schopny ani lítosti, ani proměny. Vůči takovým lidem zbývá jen násilí.
- Morální vinu mají i ti, kdo vědí nebo mohou vědět, o co jde a přesto provinile bloudí (dávají se omámit, svést, koupit nebo mají strach)

Formy relativizace

- **Život v masce:** Lživé prohlašování loajality vůči státní moci, institucím, zavedenému řádu
- **Falešné svědomí:** víra ve správnost ideologie, víra v budování lepšího světa
- Polovičatost, **příležitostné připodobnění** a přizpůsobení okolnostem v duchu dobrého vojáka Švejka
- Život v **sebeklamu**, **až přijde vhodný čas**, poměry změníme. Zatím se nadá nic dělat.
- **Život v pasivitě.** Bezmocnost omlouvá, neúčinná smrt se morálně nepožaduje. Ale selháním je zanedbávat povinnost chopit aktivity k ochraně ohrožených.
- **Vnější přizpůsobení** (souputnictví), aby člověk neztratil své postavy, nezničil své šance

Metafyzická vina

- Je založena na obecném principu **solidarity člověka s člověkem** (napřed člověk, pak muž nebo žena, Čech nebo Němec, křesťan nebo muslim.....)
- Společná odpovědnost za páchání bezpráví a násilí.
- **Krajní mez** – absolutní volba: buď bezpodmínečně, bez vyhlídky na úspěch, bezúčelně – nasadit život, nebo raději zůstat na živu, protože úspěch je nemožný.
- Instance je Boží soud.

Individuální odpovědnost

- Kriminální (judiciální) vina
- Morální vina
- Metafyzická vina

Jsou vždycky individuální, nemají a nemohou mít kolektivní charakter,

Stud

- Platon: „Kdo není schopen mít podíl studu a spravedlnosti, má být usmrcen jako nákaza obce.“
- Madonna: „Na rozdíl od jiných já udělám cokoliv nejsem stejná, nemám stud.“ (píseň Burning up)

Nepravedlnost

Nespravedlnost je spojena s **pocitem křivdy** (Jde o pocit.)

Člověk se jí dopuští tím, že

1. jí aktivně páchá, ačkoliv by neměl - **Komisivní jednání**
2. jí nebrání, ačkoliv by měl - **Omisivní jednání**

Spravedlnost

Smysl pro **dobro těch druhých** (všech).

Má **dvě základní** formy:

1. **Retributivní** (odplácející, korektivní). *Vynucovaná*
*Spravedlnost bez síly je **bezmocná**, síla bez spravedlnosti*
tyranská.
2. **Distributivní** (rozdělovací) - spravedlnost **Aritmetická** (kus jako kus), **Geometrická** (podle zásluh, solidární, komutativní)

Spravedlivé rozhodnutí

- Dodržení **procesních pravidel** samo o sobě není zárukou spravedlivého rozhodnutí.
- Zásada **formální** a **materiální** pravdy.
- Rozhodnutí je v rukách soudců. (Jsou soudci jistotou naplňování principu právního státu?)
- Presumpce nevinny – nemá s vinou nic společného, je to fikce

Procesní spravedlnost

Právo na **spravedlivý proces**:

1. **Rovné postavení** stran sporu
2. **Faktický přístup** ke spravedlnosti (soudní poplatky)
3. **Obecná důvěra v justici**, že rozhoduje:
 - a. **Spravedlivě** (měří všem stejně)
 - b. **V přiměřené době** (lhůtě)
 - c. Rozhodnutí jsou **účinně vymáhána**

Uplatňování autority

- Autorita je vykonávána právoplatně jen tehdy, jestliže usiluje o **obecné dobro** dané skupiny a jestliže používá k dosažení tohoto dobra mravně **dovolených prostředků**.
- Stane-li se, že **veřejná moc** vydává **nespravedlivé zákony** nebo učiní opatření protivící se mravnímu řádu, nejsou taková nařízení pro svědomí závazná. „V takovém případě autorita přestává být sama sebou a zvrhává se ve zvlí

Odplata a vyrovnání

- **Pomsta** akt za utrpěnou pohanu (solidární skupina odpovědných – například rodina viníka, národnostní nebo náboženská menšina pachatele,...)
- **Vyrovnání** – povinnost pachatele (dnes možnost) nahradit způsobenou újmu *hmotnou i nehmotnou* (satisfakce).
- **Individuální odpovědnost** (oko za oko, zub za zub) přeměřená sankce přímo pachateli

Legitimita moci

Deklarace nezávislosti Spojených států amerických

Základní dokumenty

Deklarace nezávislosti Spojených států amerických (4.7.1776)

Samozřejmé pravdy,

1. Všichni lidé jsou **stvořeni sobě rovni**,
2. Všichni lidé jsou **obdařeni svým stvořitelem** určitými nezcizitelnými právy, že mezi tato práva náleží:
 - **život,**
 - **svoboda a**
 - **sledování osobního štěstí.**

Legitimní moc

- K zajištění těchto práv se ustanovují mezi lidmi **vlády**, odvozující **svojí oprávněnou moc ze souhlasu těch, jimž vládnou**.
- Kdykoliv počne být některá vláda těmto cílům na překážku, má lid právo jí **změnit nebo zrušit a ustanovit vládu novou**, která by byla založena na takových zásadách a měla svoji pravomoc upravenou takovým způsobem, jak **uzná lid** za nejvhodnější pro zajištění své bezpečnosti a svého štěstí

Deklarace práv člověka a občana

ktfuk

Deklarace práv člověka a občana (26.8.1789)

Základní rámec:

- V důsledku toho Národní shromáždění uznává a vyhláší, za přítomnosti a **pod záštitou Nejvyšší Bytosti**, práva člověka a občana
- Lidé se rodí a zůstávají svobodnými a rovnými ve svých právech.
- Základní práva: **svoboda, vlastnictví, bezpečnost a právo na odpor proti útlaku.**

Vymezení rámce svobody

- Svoboda spočívá v tom, že každý může činit vše, co **neškodí druhému**.
- Proto výkon přirozených práv každého člověka nemá jiných mezí než ty, **které zajišťují ostatním členům společnosti užívání týchž práv**.
- Tyto meze mohou být ustanoveny **pouze zákonem**.

Princip rovnosti

- Všichni občané, jsou si před **zákonem rovni**, mají stejný přístup **ke všem hodnostem, veřejným úřadům a zaměstnáním**, podle svých schopností a jen na základě rozlišení, která vyplývají z jejich ctností a z jejich nadání.
- Zákaz **diskriminace, výsad a nerovnosti** před zákonem.

Pojetí svrchovanosti - národ

- Princip veškeré svrchovanosti spočívá v podstatě v **národě**.
- Žádný sbor, žádný jednatlivec nemůže vykonávat moc, která by z něj nebyla **výslovně odvozena**.

Občané zdroj moci

- **Všichni občané mají právo určit sami nebo prostřednictvím svých zástupců potřebnost veřejných daní, svobodně k nim dát souhlas**, kontrolovat jejich používání, určit jejich kvótu, základ, způsob jejich vybírání a dobu jejich trvání.
- **Společnost má právo žádat na každém veřejném úředníkovi počet z jeho činnosti.**

Princip dělby moci

- Společnost, ve které záruka práv není zajištěna a ve které **rozdělení moci** není zavedeno, nemůže o sobě říkat, že má ústavu.

Zákonné omezení

- Zákon je vyjádřením **všeobecné vůle**.
- Všichni občané mají právo účastnit se osobně nebo prostřednictvím svých zástupců při jeho vytváření.
- Zákon **má být stejný pro všechny**, ať už poskytuje ochranu či trestá. (univerzalita práva)

Důsledek americké a francouzské inspirace

- Účinně **omezit panovnickou libovůli**,
- Spolehlivě zaručit **pevnost a neměnnost těchto práv**,
- Dosáhnout **společenského konsensu všech** na individuálním základě,
- Zachovat náboženskou a ideologickou neutralitu veřejné moci
- Vyloučit ze hry konfliktní **náboženské authority**

Základní práva

Od panovníka k přírodě

- Člověk se rodí **svobodný**
- **Odmítnutí výsad a privilegií (vysady a privilegia jsou jen ochranou výkonu svěřené moci – soudcovská, diplomatická, parlamentní...)**
- Co pochází od přírody (nemoc, zemětřesení, povodně..., je vyšší moc)

Přirozená práva

- To, čemu **příroda všechny naučila** – nezměnitelné a trvalé (Gauis)
- **Závazné pravidlo pro zákonodárce** - ne právo jedince vůči státu (středověk)
- **Právo jedince vůči státu** (osvícenství)
- „Každý musí považovat **bližního**, nikoho nevyjímaje, za **druhé „já“**, a mít **ohled** především na jeho život a prostředky nutné k životu důstojnému člověka. (Křesťanský koncept)

Tři základní lidská práva

- Právo **žít**
- Právo být **svobodný**
- Právo **vlastnit majetek**

Knihtisk

- **Knihtisk** je způsob mechanického rozmnožování textu nebo obrazu vytvářející identické kopie tiskem z výšky.
- Počátky jeho masového používání k tisku knih spadají na přelom let 1447/1448 (Johann Gutenberg)
- Po polovině XV. Století se knihtisk rychle rozšířil po Evropě a následně do celého světa.

95 tezí Martina Luthera

- **95 tezí Martina Luthera byly latinsky psané podklady k teologické disputaci které autor 31.10. 1517 poslal jako přílohu dopisu biskupovi mohučskému magdeburskému Albrechtu Braniborskému.**
- **Luther své teze sám nepublikoval, ty se však rychle rozšířily po celé německé říši a vyvolaly bouřlivou debatu. Jejich vyhotovení a legendární přibití Lutherem na kostelní dveře ve Wittenbergu (k němuž však podle všeho ve skutečnosti nedošlo) se proto považuje za vlastní počátek reformace.**

Svoboda slova

Svobodné **sdělování myšlenek** a názorů je jedním z nejdrahocennějších práv člověka, každý občan může tedy **svobodně**

1. **mluvit,**
2. **psát,**
3. **tisknout,** jest se mu však zodpovídat za zneužívání této svobody v případech zákonem stanovených

Internet

Svět je propojen – zkracuje se vzdálenost

Informace o dění ve světě je:

1. **Přímá** (nezprostředkovaná)
2. **Svobodná** (otevřena všem)
3. **Manipulovatelná** (zneužívaná)
4. Jakákoliv zpráva může být považována za zprávu **všeobecnou**
5. **Bez odpovědnosti** – šířit může kdokoliv

Sociální sítě

1. **Google** – víme po čem lidé touží
2. **Face-book** - víme co lidí sdílejí
3. **Amazon** – víme co lidé kupují

Život

- Život **biologický** (růst, stárnutí, nemoc) (Může člověk trpící nevyléčitelnou chorobou podat žalobu na neznámého pachatele?)
- Život **biografický** (můj život, co jsem udělal, dělám a budu dělat?)

Život nelze oddělit života jiných, každý hledá štěstí ve „svých přirozených“ podmínkách.

Dnes je nezprostředkovaná zpráva o „přirozených“ podmínkách těch nejbohatších.

Ochrana vlastnictví

- Protože **vlastnictví** je **nedotknutelným a posvátným právem**, nikdo ho nemůže být zbaven kromě případu, kdy by to vyžadovala zákonně zajištěná veřejná nezbytnost, a pod podmínkou spravedlivého a předchozího odškodnění.

Vztahy mezi subjekty

- Jde o **právo druhého**
- Jde o **závazek jedince vůči druhé osobě**
- **Právo a povinnost** má vzájemnou vazbu
- Právo mně “nedává příroda”, ale jiní lidé – spravedlnost je cizí dobro.
- Vždy jde o vztah mezi osobami (rozdíl práva zvířat)

Odpovědnost

- Nárok vyrovnat se s důsledky svého **jednáním sám**
- Odpovědnost před autoritou státu – soudem
- Schopnost se **stydět**
- Platonův Protagoras říká: Kdo nemá ponětí o **studu** a **spravedlnosti**, má být usmrcen jako nákaza obce.
- Přijetí trestu – sankce za zaviněné jednání

Omezení svobody

- Nevadí, omezuje-li se svoboda moje, jen když se omezuje **těch druhých**
- Naproti tomu **dobré se samo šíří více** než zlo.
- Každý, mluví-li o sobě, mluví o dobrých skutcích (i zločinci)

Odklon od lidských práv

První místo, na něž všechny Deklarace kladou **lidskou svobodu**.

- Je to skutečně to nejdůležitější, na čem nám nejvíc záleží?
- Nebo v komunistickém podání: „**K čemu je svoboda, když nemáme co do úst?**„ – „Přirozeně“ by na prvním místě byla spíš starost o živobytí a bezpečí než o svobodu, bez níž se konec konců dá také žít

Kulturní a společenský výtvor

- Jako produkty kultury platí jen tak **dlouho, dokud** je daná společnost nejen **užívá a uznává**, ale dokáže také reprodukovat **cílenou** výchovou.
- Rozdílnost kultur nesnižuje univerzální odpovědnost uznávat a chránit **přirozená** lidská práva.

Každý a občan

- Práva univerzální – přirozená (nejsou dílem člověka, ani panovníka)
- Práva vázána na existenci státního občanství
- Zákonné omezení sociálních práv
- Zákonná úprava všech politických práv a svobod a její výklad a používání musí umožňovat a ochraňovat svobodnou soutěž politických sil v demokratické společnosti.

Právo na odpor

Občané mají právo postavit se na odpor proti **každému**, kdo by **odstraňoval** demokratický řád lidských práv a základních svobod, založený ústavním pořádkem, jestliže činnost ústavních orgánů a účinné použití zákonných prostředků jsou znemožněny.

Právní stát

- Nikdo nesmí být trestán, a majetková práva, jakož i osobní integrita nikoho nesmí být porušována, pokud taková osoba **neporušila zákon**.
- Nikdo **nestojí nad zákonem**- každý je subjektem práva, včetně státu.
- Vláda lidu musí být založena na **vládě zákona**.
- Lidská práva jsou pod ochranou **nezávislého soudu**

Korupce

- **Korupce** (latinsky corrumpere = kazit, nalomit, oslabit, znetvořit, podplatit) je zneužití **svěřeného** postavení nebo funkce v politice, veřejné správě, hospodářství, k osobnímu prospěchu za **protiplnění** (slib).
- opakem korupce - **integrita**.
- kleptokracie – vláda zlodějů, loupežníků

Korupční vztah

- vztah mezi dvěma subjekty, ať jednotlivci nebo institucemi,
- jeden **nabízí** a většinou i poskytuje druhému určitou formu odměny **za poskytnutí či příslib neoprávněné výhody**.
- druhý pak očekává, že za tuto poskytnutou výhodu mu bude slíbená **materiální či nemateriální odměna poskytnuta**.

Předpoklady korupce

- **Koncentrace politické moci a rozhodování**
- **Apatická veřejnost**, nezajímající se o politiku a veřejné věci,
- **Slabé právo**, nedostatečná justice, která slouží jen mocným a vlivným k prosazování jejich zájmů, nedostatečná „vláda práva“, anglicky rule of law
- Akcie na doručitele
- **Utajování informací**, rozhodování, procesů a závislostí, nedostatek otevřenosti a transparentnosti
- **Pro veřejnost uzavřené mocenské a politické kliky**
- **Velké a nekontrolované částky financování veřejných, nebo soukromých, projektů**
- Nedostatek právní ochrany úředníků veřejné moci

Klientismus - nepotismus

- klientelismus (neoficiální systém v politice založený na protekci a konexích),
- nepotismus (zvýhodňování, prosazování příbuzných z pozice svého postavení) a „prodej pozic“,

Zločin bílých límečků

- zločiny spáchané respektovanými osobami, které používají sociálního postavení:
- podvody,
- podplácení,
- zneužití důvěrných informací a
- zpronevěru.

Střet zájmů

Co je fakticky určující pro rozhodování veřejné moci – **střet zájmů**

- Veřejný prospěch
- Soukromý prospěch

Narovnání s minulostí

- Justice nebo čestné soudy ?
- Kdo nese důkazní povinnost
- Jaký má charakter rozhodnutí ve věci
- Restituce
- Kdo může být nositelem moci
- Amnestie

Neutralita moci

Stát se nesmí vázat na :

1. Ideologii
2. Náboženství

Každá ideologizace politiky vede k „jednotě“ moci – popírá dělbu moci mezi moc zákonodárnou, soudní a výkonnou.

Kultivace politického prostředí

- **Postoj** – víc než jednotlivý čin
- **Prorocká role** – víc než přítomný okamžik
- **Osobní příběh** – víc než argumenty